

Cogétama, de indiaan uit Knesselare

Een cultureel-erfgoedproject over sigarennijverheid

Tot begin de jaren 1980 was de Oost-Vlaamse gemeente Knesselare bekend voor haar sigarenproductie op industriële schaal. Velen herkennen het merk Cogétama uit de promotiecampagnes met de typische indiaan. Voor Knesselare echter betekent Cogétama meer dan sigaren, productie en winst. Het is een plek waar banden werden gesmeed en verhalen ontstonden. Het bedrijf sloot in 1983. Van de fabrieksgebouwen blijft niet veel meer over. Toch maakt Cogétama ontegensprekelijk deel uit van de culturele biografie van Knesselare.

INLEIDING: Sylvia Matthys,
Cultuuroverleg Meetjesland
TEKST: Jan Van de Castele
INTERVIEWS: Paul Verhoestraete

Een project voor Cogétama

De wens om het onvoltooide verleden van Cogétama te documenteren en te bewaren groeide in 2008-2009 uit tot een cultureel-erfgoedproject, gerealiseerd met de steun van Erfgoedcel Meetjesland. De erfgoedcel maakt deel uit van Cultuuroverleg Meetjesland (COMEET), de intergemeentelijke cultuurdienst van het Meetjesland, waartoe ook Knesselare behoort. De schepen van Cultuur, de Cultuurdienst, de Cultuurraad en ex-werknemers zetten hun schouders onder het project.

Op Erfgoeddag 2009 kwamen ex-werknemers terug samen op de voormalige fabriekssite. Het werd een aangenaam weerzien en een moment van berusting. Ze konden genieten van een mooie tentoonstelling met verzamelde stukken van en over Cogétama. Enkele onder hen werden ook geïnterviewd. Hun getuigenissen en unieke foto's werden nadien door Jan Van de Castele en Paul Verhoestraete, twee inwoners van Knesselare met een band met de fabriek, samengebracht in een publicatie. In het najaar volgde nog een geapprecieerde theatermonoloog van Frank Degruyter. In dit artikel bieden we je enkele fragmenten uit het boek. Een selectie van het materiaal kan je ook bekijken op www.erfgoedbankmeetjesland.be.

Opkomst en verval

Het verhaal van de Knesselaarse sigarenindustrie begint in het laatste kwart van de 19de eeuw en kent bloeiende episoden. Goed honderd jaar later geraakt het toch uitverteld, ten gevolge van onverbiddelijke concurrentie, automatisering, verplaatsing van productie en andere leef- en rookgewoonten. Vandaag blijven van de fabriekssite enkel nog de kantoren en de villa over. Nog één opstaande muur is een stille getuige van de fabriek zelf.

De geschiedenis van de tabak leest als een boeiende

cultuurgeschiedenis. Na snuiven, pruimen (tabak kauwen) en pijproken wordt in de 19de eeuw de sigaar immens populair. Een goede sigaar bestaat uit een drietal onderdelen. Het binnengoed (de 'mélange' van versneden tabak) wordt met een 'omblad' omwikkeld. Deze onderdelen samen vormen een 'pop'. Hierrond wordt dan een dekblad gewikkeld. Allemaal technieken die in Knesselare geperfectioneerd werden.

Waar in het eerste deel van de 19de eeuw sigarenmaken hoofdzakelijk een ambachtelijke nijverheid is, ontstaan midden 19de eeuw enkele grote fabrieken, zoals die van de Gentse familie Vande Walle. Wanneer de Vande Walles hun zaak uitbreiden, komen ze voor een productiefiliaal in Knesselare terecht. Hier groeit één van de grootste sigarenfabrieken van het land.

Na de Tweede Wereldoorlog wordt de handenarbeid vervangen door machines. De concurrentie wordt hard, de uitvoer krimpt, en de productie volgt. Zeker als nog wat later de rookgewoonten drastisch veranderen. De Knesselaarse Cogétama-fabriek sneuvelt mee in die ontwikkeling. In 1983 staat de radio in de werkzaal voor het laatst loeihard. Daarna zwijgen de machines. Het lied van generaties sigarenmakers valt stil.

Links boven:

Groepsfoto ex-werknemers
Erfgoeddag 2009.

Jan Vermersch, 2009

Links onder:

Reclamebeeld
Cogétama. *Collectie VDC*

Onder: Overgebleven fabrieksmuur van de sigarenfabriek Cogétama.

Cultuurdienst Knesselare, 2009

De bonus van Knesselare

Omstreeks 1870 wil Léonard Vande Walle uitbreiden en trekt naar Knesselare. Hij is samen met zijn broers de eigenlijke stichter van het Gentse tabaksbedrijf Vande Walle. Hun vader Carolus Vande Walle was reeds actief als tabaksfabrikant.

Waarom Léonard voor zijn nieuwe vestiging in 1873 precies Knesselare kiest, is niet met zekerheid te achterhalen. Dat de lonen op het platteland lager zijn dan in Gent, zal wel een rol hebben gespeeld. En dat hij getrouwd was met een Knesselaarse (Nathalie De Coster, °1838), zal er ook wel mee te maken hebben gehad. Bovendien had zijn vrouw in Knesselare nogal wat eigendommen, waaronder een huis in de Nieuwstraat en de oude herberg De Swaene. Een derde reden is misschien dat in de Knesselaarse Nieuwstraat, vlakbij de kerk, de drie gebroeders Henri, Emiel en August Van de Castele woonden. Zij trokken, samen met dorpsgenoot en buur August Speeckaert, al een paar jaar naar de Gentse fabriek van Vande Walle om er het sigaren maken te leren.

Ze gingen van start met een werkplaats achter herberg De Swaene, met een honderdtal werknemers. De sigarennijverheid werd steeds belangrijker voor het arme Knesselare. De sigarenmarkt bleef groeien en het bedrijf Vande Walle groeide mee. De familie vond ruimte voor uitbreiding in de Kerkstraat, waar in 1902 een veel grotere fabriek werd gebouwd. Vooraan kwam een statige villa. Vader Leonard Vande Walle was ondertussen overleden (1901). Zijn zonen Hilaire en Maurice runden nu de zaak onder de naam "Vande Walle Frères". Het voor Vande Walle meest bekende merk Néron werd in 1907 op de markt gebracht.

De geboorte van een nieuwe tabaksfabriek

Van de nieuwe fabriek in de Kerkstraat in Knesselare zijn een aantal mooie foto's bewaard gebleven. Ze tonen de eigenaars, de werkzalen en het personeel. De foto's illustreren het boek 'Le Livre d'Or du Tabac', dat verscheen naar aanleiding van de Wereldtentoonstelling in Luik in 1905.

Een honderdtal vrouwen maakte de sigaren volledig met de hand. Men beschikte enkel over een machine om etiketten te maken en de binnenzijde van de sigarendozen te bekleven en over een machine om sigarendozen te omboorden.

Onmiddellijk na de Eerste Wereldoorlog was er een forse toename van de vraag naar rookartikelen. In de sigarennijverheid namen kapitaalkrachtige bedrijven de sterkste posities in. De concurrentie tussen grote bedrijven nam toe. Kleintjes gingen ten onder.

Onder: Panoramische blik in de fabriek. *Livre d'Or du Tabac*, 1905

Rechts: Martha De Muynck. *Paul Verhoestraete*, 2009

'Op ons kloefkens'

Martha De Muynck, een honderdjarige vertelt:

In de oorlog van '14-'18 werkten ook mijn zussen Wieze en Camille in de sigarenfabriek. Onze Wieze is echter buiten gevlogen omdat – dat was toen de mode in die'n tijd – dat moest daar altijd eerlijk, treffelijk en godsdienstig zijn - omdat ze in verwachting was en niet getrouwd. Ze moesten dat daar niet weten.

We begonnen 's morgens om zeven uur. 't Was de gewoonte van 's morgens eerst te lezen [te bidden], om negen uur mochten we iets eten en dan werken tot twaalfuur. We gingen dan naar huis, op ons kloefkes, en om één uur moesten we opnieuw beginnen. We werkten tot 's avonds zes uur.

In de jaren 1930, 1940 moest ik mijn kinderen al van 's morgens kwart na zes meeslepen, te voet in 't voituurke, tot bij Wieze Crul in de Molenstraat en ze daar binnensteken want ik moest toch op tijd kunnen beginnen.

Na 't lezen begonnen we onmiddellijk te werken, we mochten niet babbelen, we moesten naar ons werk kijken.

Ik maakte schone 'stalen', ik maakte sigaren 'mee 't hand'. Ik zat eerst in 'den dek', dekblad vouwen dus. Nadien maakte ik sigaretten [cigarillo's]. Ik verdiende niet zo veel, geen vijfhonderd frank in de maand [in de jaren 1930]. Als we 'onze joons' [onze kinderen] moesten betalen waar ze gekweekt werden hadden we niets meer over. Ik heb altijd 'armoë gekend. Er was altijd veel werk. Men zei hier altijd dat als de fabriek zou stilvallen het 'vree' slecht zou zijn voor de mensen, dat ze dan zouden moeten gaan

'ijollen'[ergens anders werk gaan zoeken]. De fabriek heeft maar één keer stilgelegen en dan zijn er enkele van Eentveld 'naar de zee' gaan werken.

Er werden heel veel 'poeiers' [pijnstillers zoals poeders Mann en Wit Kruis] gepakt want het was lastig werk. Ik moest eerst den dek schoon doen, dan nat maken en in een doek steken, dan poppen die geprest waren in een dekblad rollen. We moesten zeker niet 'elders' kijken.

Moest ik het opnieuw moeten doen, ik zou hetzelfde doen. We zijn arm 'opgebracht' maar we hebben nooit een stude [boterham] gehad van den armen [de steunverlening, toen nog vaak in natura]. Moeder moest dat niet weten, ze heeft altijd arm geleefd. Mijn broer Fonnie kwam eens naar huis met een brood van den armen, gekregen in de kerk. Hij moest er van vader mee 'wrekeren'.

Uit: Interview met Martha De Muynck door Paul Verhoestraete, 28 februari 2009

Tijd voor meer rechten

De tijd en de mensen werden stilaan rijp voor een vakbond. Onder de stuwkracht van E.H. Vandenbrande, een jonge en dynamische onderpastoor, trok men naar Gent voor besprekingen. Op 19 september 1919 werd het Kristen Syndicaat gesticht. Al gauw waren 85 plaatselijke tabaksbewerders ingeschreven. Leon Van de Castele werd de eerste voorzitter, onderpastoor Vandenbrande de eerste proost.

De gloriédagen van het grote kapitaal

De firma Vande Walle Frères (met o.a. Néron) fusioneerde op 3 december 1928 met de firma Compagnie Générale de Tabacs Manufacturés, afgekort Cogétama. Dat was een bedrijf van Franz Vanderhaeghen, gevestigd aan de Gentse Muinkkaai, met als sigarenmerk Cogétama. Franz Vanderhaeghen (°1887) was de zoon van stichter Evariste (°Gent, 1849) en ook een succesvol sigarenfabrikant. Samen vormden beide bedrijven voortaan de Etablissements Cogétama-Néron NV. Volgens de 'officiële brochure' van Tabacofina-Cogétama dateren het merk en de firmaam Cogétama al van 1921.

In 1928 werd er ook intern gereorganiseerd. Meesterknecht Emiel Hoste nam ontslag en werd als 'be-

stuurder' opgevolgd door Herman Van de Castele. Hij was de zoon van August Van de Castele, werknemer van bij de start van de fabriek en kort nadien 'meestergast'. Herman werkte al in de fabriek sinds 1902. Hoste is wellicht in 1898 opvolger geworden van August Van de Castele. In 1931 startte Hilaire Van de Castele, zoon van Herman, zijn loopbaan in de sigarenfabriek.

Ondertussen besluiten verschillende tabaksbedrijven, onder meer Vander Elst in Leuven en Jubilé in Luik, zich te verenigen in plaats van elkaar te bestrijden. Op 22 juni 1928 werd in Antwerpen de financiële holding Tabacofina opgericht. In de loop van 1928 werd ook het fusiebedrijf Cogétama opgeslorpt door de holding Tabacofina.

In de crisisjaren rond 1930 bleef de sigarenfabriek in Knesselare van sociale conflicten gespaard. Het aantal arbeidsters steeg tot bijna vierhonderd, net voor het uitbreken van de oorlog. De sigarenmaaksters werkten 48 uur per week. Velen namen daarenboven nog tabak mee naar huis om daar 'binnengoed' van de sigaar te maken.

De gebroeders Vande Walle bleven nog een tijd medeigenaar, maar verdwenen stilaan uit beeld. Tot de jaren 1940 bezochten ze nog geregeld hun villa in de Kerkstraat.

'Moedige Maria'

Maria Strobbe, geboren in 1900, herinnert zich in Het Nieuwsblad in 1992 nog heel goed die bewogen jaren.

'Gentenaars kwamen rond de fabriek leden ronselen voor de rode vakbond. Getooid met rooie halsdoeken en begeleid door muzikanten, soms met verschillende accordeons, trokken ze rond. Er werd bier gedronken en er werd gezongen. En enkele van ons mannen op de fabriek sloten zich bij hen aan. Maar bij de vrouwen, en die waren veruit in de meerderheid – de mannen zaten in een apart kot te werken – braaide hun haring niet. Wij hoorden de pastoors preken tegen de socialisten. Dat waren de geuzen, de ketters. Ge moogt niet vergeten dat we toen nog elke dag samen een paternoster lazen in de fabriek. Toch voelde ik in die tijd dat ik iets moest doen. We verarmden waar we erop keken. Ik was een stoute en in 't fabriek één van de enigen die kon lezen en schrijven. Ik heb toen een brief geschreven en heb gevraagd dat 't Kristen Syndicaat propagandisten zou sturen, want dat de sossen [de socialisten] hier anders met de pluimen gingen lopen. Dat was ook concurrentie, want bij hun optochten zetten ze neuzen naar ons, omdat zij toch eerst een vakbond hadden. Met een paar hebben we toen heren van 't Kristen Syndicaat uit Gent en Brussel uitgenodigd. Die kwamen bij ons thuis babbelen en een boterham eten en zij hebben mij overhaald om mee te doen.'

[Op 19 september 1919 werd in Knesselare het Kristen Syndicaat gesticht.]

'Een kleine honderd tabaksbewerders lieten zich inschrijven. Ik weet nog hoe ik toen op een stoel ben gaan staan en heb uitgelegd wat we wilden. Zoveel frank per uur, zoveel uur werk per week! Het syndicaat zou nadien blijven groeien en telde in 1937 bijna 500 leden. Tegenkanting was er nochtans genoeg. Ook van de pastoor. 'Ieder op zijn plaats', zeiden ze. Voor onze bijeenkomst kregen we de parochiezaal niet. Maar we trokken in bende naar de pastorie. Ik was gelijk een 'klokken mee een hele bende kiekskes achter mij'. 'Ja, de pastoor is thuis, maar voor jullie niet, en met geen kloefen in huis!', zei de meid. Maar we wilden niet weggaan. Uiteindelijk heeft de pastoor toch naar ons geluisterd. 'Ge moet altijd weten en beseffen dat er bazen zijn. Ge moogt dus niet te veel vragen', was zijn antwoord. We hebben het echter lang moeilijk gehad met de pastoor. Toen we een meeting hielden op De Plaats, vanop 't balkon van het gemeentehuis, heeft hij gedurende lange tijd de klokken laten luiden om de sprekers onverstaaubar te maken... Er is hier wel veel veranderd door onderpastoor Vandenbrande. Die stond aan onze kant en werd onze proost. Hij was ook een flamingant.'

Uit: Van de Castele J., interview met Maria Strobbe, Het Nieuwsblad, 28 november 1992

'De indiaan'

Overbekend symbool van het merk Cogétama was een indiaan, compleet met hoofdtooi en grijns. Cogétama investeerde fors in logo's en illustraties voor kistjes en sigarenbandjes, reclameborden en ander materiaal. In 1923 al vinden we de neerlegging van het merk COGÉTAMA terug, met de indiaan als symbool. Maar waarom een indiaan? Met de ontdekking van Amerika in de 15de en 16de eeuw werden vanuit de Nieuwe Wereld tal van nieuwe producten ingevoerd. Bekendst wellicht zijn de aardappel en de maïs, maar er was natuurlijk ook de tabak.

Reclamebeelden Cogétama;
Collectie VDC

Boven: De fabriek tijdens de Tweede Wereldoorlog, 1943.

Collectie VDC

Onder: Studiofoto van de familie Vanderhaeghen en Martha Van de Castele. *Collectie VDC. Jaren 1930*

De Tweede Wereldoorlog

Op de viering van het zestig jaar bestaan van de fabriek op 25 oktober 1947 schetste de verslaggever de situatie van tijdens de Tweede Wereldoorlog: 'Men vreest dat de werklozen verplichte arbeidsdienst in Duitsland te wachten staat. Om dat te voorkomen dankt men geen personeel af, maar beperkt men het aantal werkuren van 48 naar 30 tot 32. Dit is maar uitstel. In september 1942 eisen de Duitsers opnieuw een 48-urenweek. In oktober van dat jaar worden toch een tachtig mensen afgedankt. Van de gevreesde deportaties komt echter niets terecht. In de loop van de oorlog nemen de Duitsers hun intrek in de fabriek.'

Ook na de oorlog bleef de toestand aanvankelijk slecht. De oorlogstaks bleef nog enkele jaren in voege en het duurde tot 1948 vooraleer er opnieuw voldoende buitenlandse tabak kon worden aangekocht.

Na de Tweede Wereldoorlog werd de fabriek opnieuw ingericht, de werkplaatsen werden verruimd en er kwamen grote hygiënische aanpassingen. De mechanisatie zorgde voor meer machines, en dus stilaan ook voor minder arbeiders.

De jaren 1950

In voorbereiding van de fusie van Cogétama-Néron NV met Nicoletto-Princeps NV werden de installaties in Knesselare nog een beetje vergroot. Op 24 februari 1956 was de fusie een feit met de oprichting van de Manufactures Réunies de Cigares NV, afgekort Marec met hoofdzetel in Gent.

Maar de naam Marec sloeg niet aan. Vrij snel werden de merknamen opnieuw de namen van de productie-eenheden. Knesselare werd derhalve opnieuw de Cogétama-fabriek. De indiaan was naar de consument toe zo een sterk beeld, dat er in 1969 geopteerd werd om zelfs de naam Marec NV om te vormen tot het beter in de volkstaal liggende Cogétama Cigars.

In 1952 ging bestuurder-directeur Herman Van de Castele met pensioen. Zijn oudste zoon Hilaire Van de Castele werd aangesteld als opvolger. Hij zou die functie uitoefenen tot 1978. Herman Van de Castele, na 45 jaar dienst in 1947 benoemd tot Ridder in de Leopoldsorde, werkte meer dan vijftig jaar in de fabriek.

De 'bazen', dat waren nog altijd vader en (later) zoon Vanderhaeghen. Ze doken regelmatig op in en om de fabriek.

De jaren 1960

In de jaren 1960 kwamen er nog arbeiders bij. Hoewel het productieproces al gedeeltelijk gemechaniseerd was, gebruikte men nog veel gespecialiseerde handarbeiders, vooral voor de dure tabaksoorten, omwille van de tere bladeren.

De jaren 1970: overcapaciteit en lageloonlanden

Door de opmars van de sigaret, de automatisering en de overbrenging van de productie naar de lageloonlanden, verdween meer en meer werkgelegenheid in de sigarenindustrie.

Halfweg de jaren 1970 werd stilaan duidelijk dat ook Cogétama in de problemen kwam. In Knesselare daalde het personeelsbestand zienderogen. Aan de inzet van het personeel lag het vast niet. Daar zorgde het premiestelsel wel voor.

In 1978 ging ook Hilaire Van de Castele met pensioen, na een beroepsloopbaan van 46 jaar. Hij werd opgevolgd door Kamiel (Emiel) Wuyts. Jozef Vanthuyne, correspondent voor Het Volk spreekt op het afscheidsfeest van Hilaire Van de Castele over 'een brok familietrots' die vasthing aan Cogétama. Algemeen bestuurder Pierre Vanderhaeghen vermeldt in zijn feestrede dat Hilaire 46 jaar werkzaam was. Hij vertelt dat in zijn beginperiode acht miljoen sigaren per jaar met de hand werden vervaardigd. In 1978 was dat aantal opgelopen tot ruim honderd miljoen,

'Te zere werken...'

'Mijn eerste werk was sorteren van sigaren, in een ruimte boven de bureaus. Later zijn we overgegaan naar een grotere zaal, nadat er was bijgebouwd. Ik moest eerst cigarillo's sorteren, persen in grote bakken en nadien verkisten in kleine 'kartontjes' of per vijftig sigaren in bakjes. De sigaren werden wel 'opgedaan' [afgewerkt, klaar gemaakt voor verkoop] in Gent. Ook de sigarenbakjes werden hier gemaakt, machinaal. Oudere personeelsleden mochten de grotere sigaren sorteren, ik was daar toen nog te jong voor...'

'Ik kon zonder daar bij na te denken in één greep zestien sigaren vastnemen, juist gepast om een laag in een kistje mee te vormen. Voor we dit werk deden moesten we eerst sorteren op kleurverschil, de donkere en blekere sigaren verdelen in groepen. Je moest daar echt 'handeling' in hebben want je mocht natuurlijk geen sigaren breken.'

'Lastig werk was het niet, we waren het zo gewoon. Ik heb er altijd graag gewerkt. Er werden wel eens 'poeiers' gepakt maar dat was 'niet direct' omdat het werk lastig was... We werden eens met een paar door Hilaire [de directeur] samengeroepen en toen dachten we dat we 'onzen bon'[ontslag] gingen krijgen, maar 't was geen waar, 't was omdat we 'te zere' [te snel] werkten.'

Uit: Interview met Eliane Carrette door Paul Verhoestraete, 10 maart 2009

Eliane Carrette werkte in de fabriek van 1954 tot de sluiting.

Boven: Eliane Carrette. *Paul Verhoestraete, 2009*

Midden: Productiezaal. *Collectie VDC, 1982*

Onder: Machineherstel. *Collectie VDC, 1982*

Op donderdag 30 juni 1983 gingen de deuren definitief dicht. De werknemers zaten nog één keer rond hun machines. Sommigen werkten nog, anderen rookten een sigaretje. De lokale radio Saturnus draaide ‘Coeur blesse’ van Petula Clark.

Boven: Protestactie in Gent. *Michiel Hendryckx, 1982*

Midden: Laatste werkdag. *Collectie VDC, 1983*

Onder: Rita Focquaert. *Paul Verhoestraete, 2009*

‘Alleen de hovenier mocht nog blijven’

‘Voor zover ik weet hebben de meesten graag in de sigarenfabriek gewerkt. ’t Was altijd beter dan bijvoorbeeld naar Brugge te moeten gaan werken. Bij de sluiting hebben er veel ‘geschreemd’ [geweend], ook ik. We dachten dat we geen eten meer gingen hebben. Al bij al is het nadien nog goed meegevallen. We kregen een sluitingspremie, daar heeft de ondernemingsraad erg haar best voor gedaan omdat iedereen hetzelfde zou gekregen hebben. Iedereen heeft gelijktijdig de fabriek verlaten en dat was met recht en reden. Alleen de hovenier mocht nog blijven.’

Uit: Interview met Rita Focquaert door Paul Verhoestraete, 6 maart 2009

maar dan meestal mechanisch gemaakt. Op 23 februari 1978 haalde men een record met een dagproductie van 507.000 stuks.

Begin de jaren 1980 werkten er nog 170 arbeidsters en bedienden in de fabriek. De volgende jaren ging het nog wat verder bergaf. In die slotfase was Knesselare vooral gespecialiseerd in het inrollen van sigaren in het omblad en dekblad.

Het einde

Op 14 mei 1982 was er in Knesselare nog een groot decoratiefeest waar enkele tientallen werknemers werden gehuldigd met een gouden medaille der kroonorde en/of ereteken van de arbeid eerste of tweede klasse. Weinigen zullen toen hebben vermoed hoe ingrijpend de gebeurtenissen van enkele maanden later zouden zijn.

In september 1982 sijpelde het bericht door van een nakende sluiting in twee fasen. Er volgden moeizame onderhandelingen met de vakbonden. De solidariteit onder de werknemers was groot, maar uiteindelijk kon dat de sluiting niet verhinderen.

'Kleinste weerstand'

'De overcapaciteit was voor Tabacofina een algemeen probleem. Knesselare lag relatief ver van het productiecentrum in Leuven en van een 'historische en familiale binding' van de fabriek was er in Knesselare nog nauwelijks sprake. De oude tabaksfamilie Van Zuylen (medestichters Tabacofina) waakte nog over Jubilé-Luik; Leuven, dat was de familie Vander Elst. Hetzelfde gold voor de families die Nicoletto en Don Pablo in de groep Tabacofina hadden ingebracht. Cogétama Knesselare staat in 1983 in dat perspectief evenwel vrij geïsoleerd. Steun van de familie Vanderhaeghen is er nog wel maar Pierre Vanderhaeghen ('mijnheer Pierre') is ondertussen directeur Aankoop Tabak geworden bij Vander Elst in Leuven. Hij nadert bovendien de pensioengerechtigde leeftijd. Vanuit Knesselare zou de kleinste weerstand komen.'

Uit: Interview met Kamiel Wuyts door Paul Verhoestraete, 7 april 2009

Het machinepark verhuisde naar Leuven, de gebouwen bleven zielloos leeg staan. Waarom moest de vestiging Knesselare in 1983 al dicht? Kamiel Wuyts, de laatste directeur van de fabriek in Knesselare, heeft daar in 2009 een duidelijk zicht op.

In 1992 kwam op de site het 'Hemelrijkproject' in een stroomversnelling, met beslissingen over de uitbouw van kinderopvang en de bouw van bejaardenflats als belangrijkste herbestemming. De fabriek werd grotendeels afgebroken.

Cogétama: De toekomst

Vandaag nog getuigen de overblijvende fabrieksmuur en de statige villa 'Vande Walle' van het sigarenverleden van Knesselare. In het kader van het Leaderproject 'Dynamische dorpskernen door een beleefbaar Drongengoedgebied' zal de site permanent toegankelijk gemaakt worden met een gezinsvriendelijke expo en infoparcours over Cogétama. Het project moet afgerond zijn tegen juni 2014.

Jan Van de Castele studeerde geschiedenis aan de Universiteit Gent, was een tijd leraar en werkte nadien als regionaal en later als politiek journalist. Hij publiceerde in de jaren 1980 al over de sigarenfabriek in het lokale blad Uilenspiegel. In 2009 schreef hij in het kader van het cultureel erfgoedproject 'Cogétama' in de reeks Erfgoed Leeft 'Meetjesland werkt', een beknopte geschiedenis van de fabriek (64 blz.). Bovenstaand artikel is daarvan een korte samenvatting.

Paul Verhoestraete interviewde en fotografeerde ex-werknemers en werkte mee aan de uitbouw van een documenten- en fotoarchief.

Verkoopinfo boek Cogétama

Het boek is te koop voor 5 euro.

Online bestellen kan op www.erfgoedcelmeetjesland.be (klik op boeken) of haal het in één van de verkooppunten (lijst op de site).

Meer Cogétama, of andere verhalen en foto's uit de streek van het Meetjesland ontdekken? Surf naar www.erfgoedbankmeetjesland.be

Boven: Kamiel Wuyts, laatste directeur in Knesselare. *Paul Verhoestraete, 2009*

Onder: Boekcover Meetjesland Werkt. *Paul Verhoestraete, 2009*

Bibliografie

Uitgegeven bronnen

Boeken

- CARMIGGELT S. e.a., LOF DER TABAK, De Boekerij, 1958
- S.N., DE COGÉTAMA FABRIEK. s.d.
- S.N., DIE COGÉTAMA ZIGARENFABRIKEN, Duitse vertaling van voorgaande
- S.N., LE LIVRE D'OR DU TABAC, Wereldtentoonstelling Luik, 1905
- RYSERHOVE A., ACV KNESSELARE 1919-1969, s.d.
- RYSERHOVE A., KNESSELARE, Brugge, 1945
- HEIRNIS VOL VIS. WANDELEN IN DE HEIRNISWIJK, Stad Gent, 2008

Artikels

- VANNOPPEN H., TABAKSGESCHIEDENIS. TER INLEIDING, in: Ons Heem, jg 53, 2, 1999
- VAN DE CASTEELE J., OMTRENT DE SIGARENFABRIEK, in: Uilenspiegel, 1983
- DE SPIEGELAERE G., DE NEVE F., DE BLAERE G., COGÉTAMA, in: Uilenspiegel, 1983
- VAN DE ROSTYNE H., DE SIGAREN JANSSENS, in: Ambacht Maldegem, jg 9, 2003
- JANSSENS A., INDUSTRIEEL ERFGOED IV: TABAKSFABRIEK VAN DER CRUYSSSEN, NEVELE, in: Het Land van Nevele, jg XVI, 1985, aflevering 3-4
- WUYTS E., SIGARENFABRIKANTEN, in: Trends, 8/10/ 1998
- VAN DE CASTEELE J., IK DURFDE WEL VEEL, MAAR 'T WAS SOMS NODIG. Interview met Maria Strobbe, in: Het Nieuwsblad, 28/11/ 1992
- LIMBURGSE KNESSELARENAAR MAAKTE GROOTSTE SIGAAR VAN DE WERELD, in: Brugs Handelsblad, 6/1/1960
- SIGARENFABRIEK TE KNESSELARE IN FEEST, 1964
- STUKJE GESCHIEDENIS VAN SIGARENFABRIEK VERDWEEN, in: Het Volk, 1978
- COGETAMA DREIGT MET SLUITING, in: Het Volk, 1/10/1982
- SIGARENFABRIEK MET SLUITING BEDREIGD, in: Het Laatste Nieuws, 1/10/1982
- COGÉTAMA HOUDT DE ADEM IN, in: Het Nieuwsblad, 4/10/1982
- BOM IN KNESSELARE. COGÉTAMA MOET DICHT, in: De Standaard, 1/10/1982
- BEZETTING ALS in: Het Nieuwsblad, 5/10/ 1982
- VERZET TEGEN GEPLANDE SLUITING, in: Volksmacht, 8/10/1982
- DE NIEUWE WEG INGESLAGEN IN DE STRIJD TEGEN DE SLUITING VAN SIGARENFABRIEK COGÉTAMA TE KNESSELARE, in: Volksmacht, 15/10/1982
- COGÉTAMA. GESPREK MET

- TABACOFINA, in: Het Nieuwsblad, 16/10/1982
- KNESSELARE (COGÉTAMA) BEZET GEBOUW TABACOFINA, in: Het Nieuwsblad, s.d.
- BEZETTING ALS VERZET TEGEN GEPLANDE SLUITING, in: Het Nieuwsblad, 7/10/ 1982
- SIGARENFABRIEK TE KNESSELARE DICHT, in: De Standaard, 22/1/ 1983
- COGÉTAMA, in: Knack, 9/3/1983
- MULTINATIONAL BLIJFT BIJ SLUITING BEDRIJF, s.n., s.d.
- COGÉTAMA-WERKNEMERS STRIJDEN VOOR WERKBEHOUD, in: Volksmacht, 29/10/ 1982
- VANDAAG GAAT COGÉTAMA DICHT, in: Het Nieuwsblad, 29/6/1983
- KNESSELARE KOOPT SIGARENFABRIEK, in: Het Nieuwsblad, 15/4/ 1986
- KNESSELARE KOOPT GEEN SIGARENFABRIEK, in: Het Nieuwsblad, s.d., 1986
- VERWAARLOOSDE KNESSELARE UNIEKE KANS TOT AANKOOP?, in: Het Nieuwsblad, 4/ 12/1986
- COGÉTAMA WELDRA EIGENDOM VAN DE GEMEENTE KNESSELARE, in: Het Volk, 14/ 12/1990
- KNESSELARE KOOPT SIGARENFABRIEK, in: Het Nieuwsblad, 18/7/1991
- HEMELRIJKPROJECT KAN STARTEN, in: Het Volk, 18/7/1991
- COGÉTAMA HOUDT DE ADEM IN, in: Het Nieuwsblad, 4/10/1982

Onuitgegeven bronnen

- WUYTS E., Toespraak op bijeenkomst ex-personeelsleden in Knesselare, 25/4/2009
- VAN DE CASTEELE J., Interview met Hilaire Van de Castele, 6 februari 1978, collectie VDC
- HENS M., De tabaksnijverheid in België, Universiteit Gent (licentiaatsverhandeling), 1964
- VERHOESTRAETE P., documentatiemap
- Brief van Vande Walle Frères aan Herman Van de Castele, 5/1/1905, collectie VDC
- Etablissements Cogétama-Néron. Bericht naamgeving, 3/12/1908, , collectie VDC
- Bericht M.Vande Walle benoeming Hilaire Van de Castele, 1925, collectie VDC
- Verslag viering gedecoreerden 1947, 25/10/ 1947, collectie VDC
- Pamfletten naar aanleiding van de sluiting van Cogétama, collectie VDC
- VERSCHRAEGEN R., Overzicht tabak in Oost-Vlaanderen, 8/2/2009

Mondelinge bronnen

- VERSCHAEGE R., conservator museum BAT Belgium, Molenbeek
- WUYTS E., laatste directeur Cogétama Knesselare
- LOSSI S., kleindochter Maurits Vande Walle, New Orleans, USA
- BAILLIEUL B. EN DESMET G., Dienst Mo-

numementenzorg en Architectuur, Stad Gent

● Interviews met MARTHA DE MUYNCK, ANTOINE TIMMERMAN, MADELEINE BOUCHE, RITA FOCQUAERT, MARLEEN HALLAERT, ELIANE CARRETTE, DANIELLA VERNIEST, ROGER DAUWENS, SIMONNE STEVERLYNCK, KAMIEL WUYTS door Paul Verhoestraete, 28/2/2009-7/4/2009